

Asya Studies

AcademicSocialStudies/Akademik Sosyal Araştırmalar
DOI: 10.31455/asya.397676 / Number: 7, p. 79-92, Spring 2019

ENGELLİLERİN TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDEKİ YERİ

THE PLACE OF DISABILITIES IN THE TURKISH SOCIAL SECURITY SYSTEM

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
14.11.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
28.03.2019

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.03.2019

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Ertuğrul Evlice
Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Tezli
Yükek Lisans Öğrencisi,
ertugrulevlice@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-3997-477X>

Öz

Herkesin toplumsal yaşamaktan doğan bir sosyal çevresi bulunmaktadır. Kişilerin iş yaşamı da bu sosyal çevreye dahildir. İş yaşamında gerçekleşen bir kaza sonucunda iş göremez duruma düşmesi kişinin engelli hale gelmesi olarak nitelendirilir. Bu bağlamda herkesin bir engelli adayı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemizde günden güne artan büyüme iş dünyasına da hareketlilik getirmiştir. Bu bağlamda artan iş kazaları ve meslek hastalıkları, kişileri iş göremez duruma düşürmektedir. Anayasamızda herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Devletimiz tarafından sigorta kapsamına alınan sigortalıların sosyal güvencesi yine devlet desteği ile sağlanmaktadır. Engelli bireylere Devlet destekli olarak yapılan yardımların birçoğu primsiz sistem olarak Sosyal Hizmet kurumları tarafından sağlanmaktadır. Bunun yanında primli sistemden sağlanan hakların da bilinmesi gerekmektedir. İş kazası, meslek hastalığı gibi kısa vadeli olarak nitelendirilen; malullük, ölüm gibi uzun vadeli olarak nitelendirilen sigortalılık ile kişilerin sosyal güvenliği sağlanmaktadır. Bahsedilen sigortalılıklar ile engelli bireylere sağlanan hakların anlatıldığı bu çalışma ile toplumda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada engellilik kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınarak çeşitli tanımlara yer verilmiştir. Dünya ve Türkiye'de engellilik durumlarına değinilerek sosyal güvenlik sistemi ile engelli bireylere sağlanan haklar anlatılmış. Bunun yanında engelliler için sağlanan primsiz hizmet yardımlarına kısaca değinilmiştir. Diğer taraftan kamu ve özel sektörde engellilere sağlanan yardım ve indirimler kısaca aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Engellilik, Özürlü Kavramı, Sosyal Güvenlik, Sigorta

Abstract

Everyone has a social environment that is born from social life. Persons work life is also included in this social environment. In case of an accident in business life, it becomes a disability to become disabled. In this context, it would not be wrong to say that everyone is a disabled candidate.

Increasing growth in our country has brought mobility to the business world. In this context, increasing occupational accidents and occupational diseases make people unable to work. Everyone has the right to social security in our Constitution. The social security of the insured who are covered by our state is provided by state support. Many of the state-sponsored assistance to disabled people is provided by Social Service institutions as a non-contributory system. In addition, the rights provided by the premium system should be known. Short-term work accidents, occupational disease, such as; and social security is ensured with insurance, which is defined as long term, such as invalidity and death. The aim of this study is to raise awareness in the society with the mentioned insurances and rights provided to disabled individuals.

In this study, the concept of disability is discussed extensively and various definitions are given. place was given to the disabled in the world and Turkey. In addition, the premium services given to people with disabilities are briefly mentioned. On the other hand, the help and discounts provided to the disabled in public and private sectors are briefly explained.

Key Words: Disabled, Disability, Disability Concept, Social Security, Insurance

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Evlice, E. (2019). Engellilerin Türk Sosyal Güvenlik Sistemindeki Yeri. *Asya Studies-AcademicSocialStudies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:7, Spring, p. 79-92.

GİRİŞ

Sosyal güvenlik kavramı en temel anlamıyla toplumsal yaşamaktan kaynaklanan risklere karşı güvence sağlamaktır. Bu manada sosyal güvenliğe en çok ihtiyaç duyan gruplardan biri de engellilerdir. Ülkemizde sosyal güvenlik sisteminin engelli bireylere sağladığı birçok yardım ve hizmet bulunmaktadır. Bu hizmetleri primli ve primsiz sistemden sağlanan yardımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ülkemiz kanunlarından 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile primli sistemden engellilere sağlanan sosyal güvenlik hizmeti açıklanmıştır. İş bu kanun kapsamında engellilerin gelir ve aylık alması için gereken şartlar açıklanmaktadır. Engelli bireyler, belirli prim ve engellilik oranı şartlarını sağlamalarına göre çeşitli aylık ve gelirlere başvurabilmektedirler. Diğer taraftan engelli bireylerin istihdamına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Engelli bireylere ayrılan kadro sayısında 2007 yılından itibaren yıldan yıla artış gerçekleşmiştir.

Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı ile birlikte birçok merkezi otoritenin, engelli bireylerin eğitimi ve istihdamı ve rehabilitesi hususunda bir takım çalışmaları bulunmaktadır. Bu kurumlar engelli bireylere yönelik indirim, muafiyet veya haklar sağlayarak yaşam kalitelerini artırmayı amaçlamaktadır. Engellilere yönelik indirim ve muafiyetler sadece kamu kurumlarınca değil; özel sektör kuruluşlarınca da sağlanmaktadır.

Bu çalışma ile sosyal güvenlik sistemi bağlamında engelli bireylere sağlanan haklar açıklanmaya çalışılmış ve bu yolda ülkemiz nezdinde- henüz yeni olan- engelli tanımına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca engelliler için sağlanan diğer sosyal hizmetlere de kısaca değinilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir kavramın bilinen anlamının aksine asıl anlamlarının farklı olabileceği göz ardı edilmemelidir. Engelli kelimesini duyduğunuzda aklınıza gelen anlamları ne kadar doğru anlamı içeriyor? Engelli kavramı çok geniş bir kelime olmakla birlikte daha önce, yani 2013 yılından önce, mevzuatımızda yer almayan bir kelimedir. Bu kelimenin tanımlarını farklı boyutta inceleyen kurumların ortaya koyduğu engelli tanımları oldukça dikkat çekicidir.

Engelli kelimesini epistemolojik olarak incelemek; henüz yeni bir kelime olmasından ve de 2013 yılından önce ‘özürlü/özürlülük’ kelimesi yerine kullanılmasından ötürü pek doğru bir adım olmayacaktır. Bunun yerine özürlü kelimesinin kökenine inmek gerekirse; Arapça’ da mana olarak ‘bağışlamak, mazur görmek’ manasında kullanılan *عذر (udr)* kelimesinden türediği bilinmektedir. İlerleyen tarihlerde Türkçe’ ye ‘özür’ olarak geçen bu kelime; mana olarak 1934 yılında kusurlu, 1968 de ise bedensel engelli anlamında özürlü kelimesi kullanılmıştır (EtimolojiTürkçe, 2018).

Engelli Kavramı

Dünyada engellilik her geçen gün artmaktadır. Bu artışın nedenleri arasında son yıllarda artan savaş ve çatışmaların çoğalması, insan ömrünün uzaması, katkılı gıdalar, radyasyon ışınları gibi zararlı kimyasalların kullanımının artması, obezitenin ve kalp damar hastalıklarının çoğalması, bağımlılık oluşturan madde kullanımını artması trafikteki yoğunlaşma ve iş sağlığı ve güvenliğine yönelik önlemlerin yeterince alınmayışı sayılabilmektedir (Işıklı, 2018).

Bu gibi nedenlerle ortaya çıkan mahrum kalma, diğer bir deyişle engellilik durumunu Şen kitabında şöyle tanımlamaktadır. *Bireyin zihinsel ve/veya bedensel fonksiyonlarındaki kayıplar sonucu ortaya çıkan sınırlılıkları/ kısıtlılıkları ifade etmek için kullanılan bir kavram olan engellilik genel anlamı itibarıyla yeteneklerindeki ve güçteki sınırlılık ya da eksiklik durumudur. Daha açık bir ifadeyle, engellilik, bireyin belirli aktiviteleri gerçekleştirebilmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan ideal kapasitenin de dışında yer almaktadır*(M.Şen, 2017). Aynı şekilde baka bir kaynakta ise engellilik; doğuştan ve sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanır (Öztürk, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1980 yılında engellilik konularına ilişkin terimlerin standart hale getirilebilmesi ve verilerin karşılaştırılabilmesi amacıyla ‘sakatlık, yetersizlik ve engellilerin uluslararası sınıflandırılması (ICIDH-10, International Classification Of Impairments, Disabilities And Handicaps) kapsamında engellilik olgusunu üç boyutta tanımlamıştır (M.Şen, 2017).

i. *Sakatlık/*

Bozukluk (Impairment):

Öncekişide herhangi bir bedeni zihni hasar bozulmayave yaratsızlık meydana gelmez.

Buradabirorganınparçasınıveyabütünlüğüneeksikliğiveyakovurlubirorgana, organizmayaveyabedenmekanizmasınasahipolmadurumusözkonusudur.

- ii. **Fonksiyonel(Fiziksel) Engellilik(Disability):** 'Disability' kişiningeçiciveyakalıcibendeni-zihinselkansızlığını(özürlülüğünü) veyeteneksizliğini(yetersizliğini) gösterenbirdurumdur. Fonksiyonengelilikveyakısıtlılık, fiziki-zihniyetersizlikiyetenekbozukluğuveyaözürlülüktür.
- iii. **Sosyal-Hukuki-ÇevreselEngellilik(Handicap):** 'Handicap' kavramındasosyalveçevresengelilik, sosyalyetersizlik, çevreselengellemeveyadezavantajlılık kavramlarını anlamak gerekir. Bu aşamadan sonraşuveyabuşekildeözürlü hale gelenbirkişi, engellilikkonumuna da düşebilirveyatoplum-hukuksistemitarafından da engellenebilir. Böylebirkonumdaolanözürlü, aynızamandaengellidir (Seyyar, 2015, s. 27-29).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu' nun kabul ettiği Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi'ne göre engelli; 'Normal bir kişinin ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar' olarak tanımlanmıştır (BIANET, 2018).

Ülkemiz kanunlarından 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun¹ göre engelli; *fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma, diğer bireyler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireydir. Engellilik durumu ise, bireyin engelliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel olarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanımlamaları anlatır*(5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun /Madde 3).

Özürlü Kavramı İle Engelli Kavramı Arasındaki Fark

Özürlülük(özürlü) ve engellik(engelli), birbirleriyle bağlantılı iki önemli kavram olmakla birlikte her ikisi de aslında ayrı anlam taşımaktadır. Özürlü, herhangi bir sebepten dolayı bedensel ve zihinsel yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi sebebiyle sosyal hayata tam uyum sağlayamayan ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken bir insandır. Dolayısıyla herhangi bir bedeni/ fiziki/zihni özürlü olan bir insan, konumuna göre toplum veya devlet tarafından bakım veya rehabilitasyon gibi özel desteğe her zaman ihtiyaç duyar. Bu özel desteği göremeyen ve dolayısıyla fonksiyonel sınırlamalar sonucunda sosyal hayata yeterince uyum sağlayamayan her bir özürlü aynı zamanda bir engellidir. Kısaca engelli kavramında özürlü bir kişi, içinde bulunduğu sosyal ve hukuki ortam ve şarta göre değerlendirilmektedir (Seyyar, 2015).

Tablo 1 Özürlülük ve Engellilik Kavramlarının Karşılaştırılması

Özürlülük Kavramı	Engellilik Kavramı
<ul style="list-style-type: none">✓ Kişinin doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi sebebiyle normal hayatın gereklerine uyamama durumunda olma halidir.✓ Sakatlanma halinin veya herhangi bir bedensel-zihinsel-ruhsal, rahatsızlığın değişik derecelerde süreklilik arz etmesi durumudur.✓ Bedeni-zihni-ahlaki bozukluk, rahatsızlık veya engellilik	<ul style="list-style-type: none">✓ Herhangi bir sosyal kesimin(özürlülerin, yaşlıların, hastaların) beden, zihin, duyu ve(ya) ruhlarında karşılaştığı değişik sorunlar, fonksiyonel sınırlamalar(yetersizlikler) sonucunda sosyal hayata yeterince uyum sağlayamaması, günlük ihtiyaçlarını karşılamadaki güçlüklerdir.✓ Yetersizlik nedeniyle kişinin yaş cinsiyet veya sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak toplumda sosyal rolünü yerine getirmesinin mimari hukuki ve iktisadi yönden engellenmesi durumudur.✓ Sosyal- hukuki- çevresel bariyerler engellemeler veya engellilik

Kaynak: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özel Bakım Merkezi Yönetmeliğine Göre Engelli Tanımı

¹ 2013 yılında özürlüler hakkındaki kanun ve bu kanuna atıfta bulunan diğer tüm mevzuattaki özürlülük kelimesi kaldırılarak yerine engellilik kavramı getirilmiş, ilgili tüm mevzuata işlenmiştir. Tanım olarak engelli kavramı; özürlülük, sakatlık gibi kavramları tam anlamıyla karşılayamadığı bir yana dursun, günümüzde engelli kavramı bu kavramların yerine kullanılmaya devam etmektedir.

Engellilik Türleri

Farklı nedenlere bağlı olarak oluşan engellilik temel olarak 5 başlıkta incelenir. Zihinsel engelli, görme engelli, işitme ve konuşma engelli, ortopedik engelli ve süregen engelliğidir.

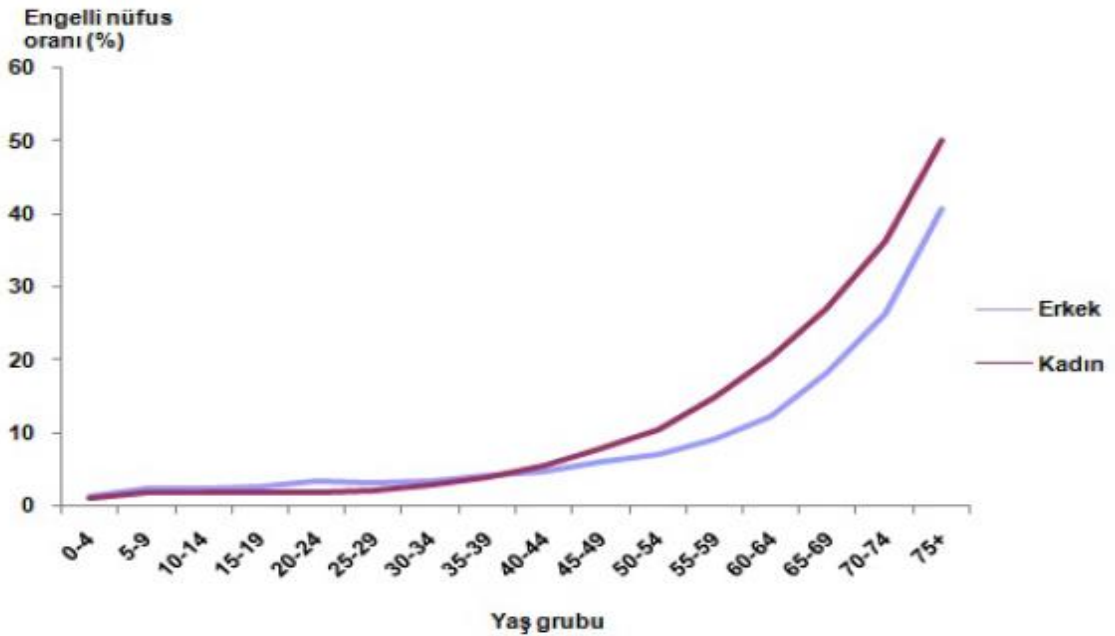
1. Zihinsel engellilik: Bireyin gelişim ve zekası seviyesinin normalden düşük olmasıdır.
2. Görme engelli: Bireyin görme fonksiyonlarında olan bozukluk nedeniyle az görme veya tam görmeme (körlük) durumudur.
3. İşitme ve konuşma engelli: Bireyin anatomik, zihinsel gibi nedenlerle konuşma bozukluğu yaşamamasıdır. İşitme engellilik ise işitme duyusunda olan kayıptır.
4. Ortopedik engelli: Sinir sisteminin zedelenmesi, hastalıklar, kazalar ve genetik problemler nedeniyle kas, iskelet ve eklem hareketlerini yerine getirmemesiyle, yürüme, tutma gibi fonksiyonları yerine getirememesidir.
5. Süregen engelliği: Bireyin diğer engelliği (zihinsel, görme, işitme, ortopedik) sebebiyle şiddetli engellilik içinde olması ve engelliği sebebiyle sürekli tedaviye ihtiyaç olmasıdır.

DÜNYADA ENGELLİLERİN DURUMU

2010 yılında Dünya nüfusunun %15'nin bir tür engelli olduğu tahmin edilmektedir. 15 yaş ve üzerindeki kişilerden bir engeli ile yaşadığı tespit edilen kişi sayısının Dünya Sağlık Araştırması (World Health Survey) 780 milyon (%15,6) olarak belirlerken Küresel Hastalık Yükü (Global Burden Of Disease) çalışması bu sayıyı yaklaşık 975 milyon (%19,2) olarak tahmin etmektedir. Dünya Sağlık Araştırması bu kişiler arasında 110 milyon kişinin (%2,2) işlevlerini yerine getirme konusunda çok ciddi zorlukla yaşadığını tahmin etmekteyken, Küresel Hastalık Yükü-kuadrupleji, şiddetli depresyon veya körlük gibi durumlara denk düşen engellilik kategorisi olarak 'şiddetli engellilik' yaşayan kişi sayısını 190 milyon (%3,8) olarak tahmin etmektedir. 13 milyonu (%0,7) şiddetli engellilik olmak üzere 95 milyon olarak tahmin edilen çocuk engelliliğini (0-14 yaş) sadece Küresel Hastalık Yükü çalışması ölçmektedir (WHO, 2011).

TÜRKİYE DE ENGELLİLERİN DURUMU

Yaş grubu ve cinsiyete göre en az bir engeli olan nüfusun oranı, 2011

Kaynak: Nüfus ve Konut Araştırması, 2011

Dünya Nüfus Günü sebebiyle TÜİK' in 2011 yılında yaptığı araştırma ile en az bir engelli bulunan kişi sayısına ve bu sayının yurtiçi dağılımlarının izlendiği istatistiki bilgilere yer verilmiştir. 2011 yılında yapılan araştırmaya göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma gibi fonksiyonlardan en az birini yapamayan kişi sayısı 4 milyon 882 bin 841'dir. Bu kişilerden %42,8'i erkek, %57,2 si ise kadındır (TÜİK, 2011).

Bu araştırma sonrasında 2013 yılında tüm mevzuatta bulunan özür, sakat kelimelerini içeren metinlerde değişikliğe gidilerek- aynı anlamlara gelmesi de- engelli kelimesi kullanılmıştır.

Hızlı bir büyüme gösteren ülkemizde 2011 yılında yapılan araştırmanın 2018 yılı bakımından geçerliliği sorgulanmalıdır. Bu bağlamda en yeni araştırmalar saptanarak güncel veriler üzerinden değerlendirilmeye gidilmiştir. Eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; yeni hükümet sistemi ile (iki bakanlığın birleştirilmesi ile oluşturulan) Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2018 Nisan ayında yayınlanan İstatistik Bülteni, Türkiye'de ki engellilerin istatistiki göstergelerine ışık tutmaktadır.

Türkiye'de ki engellilere değinen bazı istatistiki bilgiler şöyledir;

Bazı işyerleri kanunen engelli çalıştırmakla yükümlüdür. Kamu ve özel sektör olarak ayırdığımız bu işyerlerinde çalıştırılması yükümlülük altına alınan engelli işçi sayısına 'kota' denmektedir. Aşağıdaki tabloya göre 2010 yılında kamuda çalıştırılması yükümlülük altına alınan engelli işçi sayısı ile 2018 yılı verileri karşılaştırıldığında, kamuda engelli işçi kotasında bir daralma olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde özel sektördeki kotaları karşılaştıracak olursak, çalıştırmakla yükümlü olunan engelli birey sayısının 2010 yılında 79.943, 2018 yılında ise 116.649 kişi olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda 2018(Şubat)-2010 yılı özel sektördeki engelli işçi kotasının 36.706 kişi kadar genişlediğini söylemek mümkündür.

Tablo 2 Engelli çalıştırmakla yükümlü işyerlerinde işçi olarak çalışan engelli birey sayısının yıllara göre dağılımı

Yıllar	Çalıştırmakla Yükümlü Olunan Engelli Birey Sayısı		Çalışan Engelli Birey Sayısı	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
2018(Şubat)	7968	116649	10447	101212
2017	7834	110672	10268	96720
2016	8206	104966	10822	92413
2015	8432	99262	10696	84370
2014	8417	101823	10422	84706
2013	9514	97689	11804	80434
2012	10246	97322	12358	77547
2011	10496	86607	12347	71088
2010	11718	79943	12603	66359
2009	12086	70550	12653	58876
2008	11593	70326	11286	55077

Kaynak:(Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2018)

Diğer bir bakış açısıyla baktığımızda çalışan ve çalıştırmakla yükümlü olunan engelli işçi sayılarını 2018 yılı verilerine göre karşılaştıracak olursak; kamuda kotanın 7.968 kişi olmasına rağmen, 10.447 kişi, özelde ise kotanın 116.649 kişi olmasına rağmen 101.212 kişi çalıştırdığını görmekteyiz. Bu verilere bakarak kamuda 'kota fazlası', özel sektörde ise 'kota açığı' olduğunu görmekteyiz.

Diğer bir tabloda ise yıllara göre kamu kurumlarında istihdam edilen engelli memur sayısını görmekteyiz.

Tablo 3 Kamu Kurumlarında Engelli Kotasında İstihdam Edilen Memurların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Engelli Memur Sayısı
2018	51814
2017	49873
2016	43151
2015	40655
2014	34078
2013	32787
2012	27314
2011	20829
2010	18787
2009	10357
2008	9966
2007	9193
2006	8915
2005	8717
2004	8717
2003	6727
2002	5777

Kaynak:(Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2018)

Yukarıdaki tabloya göre kamu kurumlarında istihdam edilen engelli birey sayısının 2002 yılından başlayarak incelendiğinde en fazla artışın 8.430 kişi ile 2010 yılında olduğu gözlemlenmektedir. Diğer yandan her yılda var olan artış engellilere sağlanan istihdam hakkının genişlediğini de gözler önüne sermektedir. Genel bir bakış açısıyla baktığımızda ise 2002 yılından bu yana engelli istihdamında 9 katlık bir artışın olduğunu söylemek mümkündür.

İstihdam edilen engellilerin yanında özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti alan engellilerin durumunu aşağıdaki tablo üzerinden inceleyecek olursak; engelli bakım merkezi sayısında, bakılan engelli sayısında, kapasite ve ödenek sayısında her yıl artış olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 4 Özel Bakım Merkezlerinde Bakım Hizmeti Alan Engellilerin Ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Merkez Sayısı	Kapasite	Bakılan Sayısı	Engelli	Kurumda Bakım Ödeme Miktarı(Milyon TL)
2018	204	18291	15312	-	-
2017	196	17690	14080	400	400
2016	161	14236	11923	256	256
2015	156	13656	10823	222	222
2014	149	13443	10319	202	202
2013	147	13325	10173	186	186
2012	148	12869	9328	137	137
2011	100	8651	6707	84	84
2010	77	7065	4331	45	45
2009	44	3774	2144	17	17
2008	20	2003	768	5	5
2007	10	915	351	1	1

Kaynak:(Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2018)

2007 yılında 10 merkezde bakılan 351 engelli birey için 1 milyon TL ödenek ayrılmıştır. 2017 yılında 196 merkezde 14.080 engelli birey için ayrılan ödenek miktarının 400 milyon TL olarak görmekteyiz. Bu veriler ışığında ulusal anlamda engelliler için uygulanan politikaların mevcudiyetini kavramaktayız. (Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2018)

2012 yılında Türkiye’de ki engellilerin illere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 5 2012 yılında Türkiye’de ki engellilerin illere göre dağılımı

İl	Toplam	İl	Toplam	İl	Toplam
Adana	46788	Edirne	7621	Malatya	17737
Adıyaman	20599	Elazığ	14300	Manisa	33311
Afyonkarahisar	14463	Erzincan	7148	Mardin	17144
Ağrı	6562	Erzurum	16156	Mersin	39376
Aksaray	8995	Eskişehir	16823	Muğla	15963
Amasya	9450	Gaziantep	28746	Muş	8278
Ankara	90707	Giresun	12884	Nevşehir	8494
Antalya	38660	Gümüşhane	3402	Niğde	11136
Ardahan	2975	Hakkari	3541	Ordu	22866
Artvin	6787	Hatay	32819	Osmaniye	10154
Aydın	29688	Iğdır	4455	Rize	9274
Balıkesir	21582	Isparta	9085	Sakarya	17129
Bartın	6571	İstanbul	177818	Samsun	38639
Batman	15246	İzmir	98564	Siirt	5808

Kaynak: (SGK Rehberi, 2018)

Bu verilere bakarak Türkiye’de toplam 1.559.222 kişinin engelli olduğu bilinmektedir (SGK Rehberi, 2018). B sayıyı engel türüne göre inceleyecek olursak en yaygın engellilik türünün süreğen hastalığı olduğunu görüyoruz.

Tablo 6 Türkiye’deki Engelli Sayısının Engel Grubuna Göre Dağılımı

Engel grubu	Kişi sayısı
Görme	216077
İşitme	156573
Dil ve konuşma	37494
Ortopedik	321895
Zihinsel	482361
Ruhsal ve duyuşsal	176475
Süreğen hastalıklar	808335

(SGK Rehberi, 2018)

Bununla birlikte engelli sayısının cinsiyet üzerindeki dağılımını inceleyecek olursak erkek engelli sayısının 887.041, engelli kadın sayısının ise 672.172 kişi olduğunu görmekteyiz. Aşağıdaki tablo ile engelli nüfusun yaşlara göre dağılımını inceleyebiliriz.

Tablo 7 Türkiye 'de ki Engelli Sayısının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Kişi Sayısı
0-7	87315
8-14	186614
15-21	144386
22-28	143100
29-35	145201
36-42	140953
43-49	129649
50-56	107683
57-63	103382
64-70	93108
71-77	93000
77+	184830

(SGK Rehberi, 2018)

Tabloya göre en fazla engelli bulunan yaş grubu 186.614 kişi ile 8-14 yaş grubu ve bu yaş grubunu 184.830 kişi ile 77 ve üzeri yaş grubu takip etmektedir. En az engelli birey bulunan yaş grubu ise 0-7 yaş grubudur.

ENGELLİLERE SAĞLANAN HAKLAR

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ne göre sosyal güvenlik kavramı aşağıda belirtilen hallerin yokuğunda ortaya çıkan koruma tedbirlerine verilen ad olarak karşımıza çıkmaktadır (Dur, 2015).

- Hastalık, maluliyet, analık, işkazası/meslekhastalığı, işsizlik, yaşlılıkya da ölümhalindeortayaçıkanişkaybinedeniyleyaşanangeliryetersizliği
- Sağlık hizmetlerine erişim yetersizlikya da bunların maliyetlerinin karşılanamaması
- Özellikle çocuk ve yaşlıları için yeterli aile desteğinin bulunmaması
- Genel yoksulluk ve sosyal dışlanma.

Bu bağlamda ülkemiz sosyal güvenlik sisteminin dezavantajlı gruplara, dolayısıyla engellilere sağladığı bazı haklar bulunmaktadır.

Engellilerin Sosyal Güvenlik Hakları

Türkiye cumhuriyeti anayasasının 60. Maddesinde '*Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir.*' ifadesi ile ayırt edilmeksizin herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (T.C. Anayasası)

Bu bölümde Türkiye'de ki engelli bireyler için sağlanan yardımlar/haklar belirtilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ayrıma gidilerek sosyal güvenlik haklarından ve sosyal yardımlardan sağlanan haklar olmak üzere ikiye ayrılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Engellilere İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasından Sağlanan Haklar

Çalışmakta olan bireyin başına gelecek iş kazası veya meslek hastalığı gibi talihsiz bir durum bireyi sağlığından ederek engelli duruma getirebilmektedir. Bu bağlamda iş kazası ve meslek hastalığı sigortalılığı kişileri engellilik riskine karşı korumaktadır. Fakat bu sigortanın kapsamı tüm engellileri kapsamamaktadır. Bu nedenle iş kazası ve meslek hastalığı sigortaları incelenerek engellilere sağlanan haklara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

İş Kazası Kavramı ve Tespiti

İş kazası 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre;

- i. Sigortalının iş yerinde bulunduğu sırada
- ii. İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle veya sigortalı kendi adına ve bağımsız çalışıyor veya yürütme altında bulunduğu iş nedeniyle,
- iii. Bir işverene bağlı olarak çalışması sigortalının, görevli olarak iş yerinde başkaları tarafından görevlendirilmesi nedeniyle aslı işini yapmaksızın geçecek zamanlarda,
- iv. (4 md/1. f/ a bendi) emziren kadının sigortalının, iş mevzuatı (4857 sk) gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,

v. Sigortalının işverencesağlananbirtaşitlaisyerinegidışgelişisirasındameydanagelenvesigortalıyihemenveyasonradanbedenenvayaruhengelli hale getirenolaydır(5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu)

Sosyal Güvenlik Hukuku açısından iş kazasından bahsedebilmek için 4 esaslı unsurun birlikte bulunması gerekmektedir. Bunlar; kazaya uğrayanın sigortalı olması, gerçekleşen olayın kaza niteliklerine sahip olması, kaza sonucu sigortalının bedensel veya ruhsal bir bozukluğunun ortaya çıkması ve kaza ile bozukluk arasındaki uygun illiyet bağının bulunmasıdır (Arıcı, 2015) (Ünal, 2012) (Yılmaz, 2017).

Meslek Hastalığı Kavramı ve Tespiti

Meslek Hastalığı, sigortalının çalıştığı ve yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel ve ruhsal engellilik halleridir (5510 SK: Madde 14).

Meslek hastalığı Kurum Sağlık Kurulunca(anlaşmalı hastane ve diğer sağlık kuruluşları) incelenerek tesit edilmesi zorunludur. Kurum Sağlık Kurulu; sigortalının meslek hastalığına tutulduğunu,

- KurumcayetkilendirilenSağlıkHizmetSunuculariusulüneuygunolarakdüzenlenesağlıkkurullaraporuvedayanağıtıbbibelgelerinincelenmesi
- Kurumcagerekligöröldüğühallerde, işyerindekiçalışmaşartlarınınvebunabağlıtıbbisonuçlarınıortayakoyandenetimraporlarıvegerekli diğerbelgele rinincelenmesiiletespiteder (5510 SK: Madde 14).

Engellilere İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sebebiyle Sağlanan Yardımlar

Sosyal Güvenlik Sistemi iş kazası veya meslek hastalığına uğrayan sigortalılara engellilik durumu sebebi ile bazı yardımlar yapmaktadır. Yapılan bu yardımları, sigortalının kendisine veya hak sahiplerine yapılan yardımlar olmak üzere ikiye ayırabilmekteyiz.

Sigortalının Kendisine Yapılan Yardımlar

Sağlık Yardımları

Sosyal güvenlik Sistemi'nin iş kazası veya meslek hastalığına uğradığı andan itibaren sağlığına kavuşana kadar çeşitli sağlık hizmetlerine erişebilmektedir. Bu sağlık hizmetlerini;

- ❖ Acılsağlık hizmetleri,
- ❖ Teşhisvetedavi hizmetleri,
- ❖ Tedavi için gerekli ilaç- araçve gereçlerin sağlanması,
- ❖ Tedavi için bir başkayere gönderilmesi şeklindesıralamak mümkündür (Arıcı, 2015).

İş Göremezlik Geliri

Sigortalının kazaya uğraması sonucu meydana gelen engeli sebebiyle çalışmakta olduğu iş göremez hale gelebilmektedir. Bu durumun sigortalı lehine olması ve adaletli bir çalışma hayatı sebebiyle çalışanların özlük haklarından biri olarak Sosyal Güvenlik Sistemince sigortalıya iş göremezlik geliri bağlanmaktadır. Bu gelir; 'sürekli iş göremezlik geliri' ve 'geçici iş göremezlik ödeneği' olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır.

Geçici İş Göremezlik Ödeneği

Kurumca görevlendirilen hekim ve sağlık kurullarından sağlık raporu alınmış olması şartı ile, iş kazası ve meslek hastalığına uğrayan sigortalıya her gün için, iş göremezliğin başladığı tarihten önceki bir yıl içinden en az 90 gün kısa vadeli² sigorta primi bildirilmiş olması şartıyla geçici iş göremezliğin 3. Gününden itibaren başlamak üzere her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilir(5510 SK: Madde 18).

Sürekli İş Göremezlik Geliri

Sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanmak için belirli şartların bulunması gerekmektedir. Bu şartlar 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda şöyle açıklanmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve engellilik nedeniyle Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlara istinaden kurum sağlık kurulunca meslekte kazanma gücü en az %10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilen sigortalı, sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanır(5510 SK: Madde 19).

Sürekli iş göremezlik geliri 'sürekli tam iş göremezlik' ve 'sürekli kısmi iş göremezlik geliri' olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. Sürekli tam iş göremezlik geliri; kişinin meslekte kazanma gücü

² Sosyal Güvenlik Sistemi'nde primler kısa ve uzun vadeli olarak ayrılmaktadır. Bu tarife göre kısa vadeli sigorta kollarından olmak üzere; iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortaları sayılmaktadır. Uzun vadeli sigorta kolları ise malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları olarak belirtilmektedir.

kaybının %100 olduğu durumda, sigortalıya aylık kazancının %70' ine tekabül etmektedir. Sürekli kısmi iş göremezlik geliri ise sigortalının meslekte kazanma gücü kaybının %100' ün altında olması durumudur. Bu durumda sigortalıya bağlanacak tutar meslekte kazanma gücündeki kaybın oranına göre orantılı olarak hesaplanır. Örneğin; kişinin meslekte kazanma gücündeki kayıp %100 ise ve kişinin aylığı 1.700 ₺ ise bu kişi sürekli tam iş göremezliğine uğradığı tespit edilerek kişiye 1.700 ₺' nin %70' i (1190 ₺) aylık olarak bağlanır. Eğer kişinin kazanma gücündeki kaybın %80 olduğu anlaşılmiş ise kişiye bağlanacak aylık tutarı;

$$\begin{array}{l} 100 \longrightarrow 1190 \text{ ₺ } (\%70) \\ 80 \longrightarrow x \end{array}$$

şeklinde hesaplanarak bulunur ve aylığın %56' sı(952 ₺) aylık olarak bağlanır (5510 SK: Madde 19).

Hak Sahiplerine Yapılan Yardımlar

Kişinin iş göremezliği sebebiyle kişiye (sigortalıya) bağlanacak yardımlar bazı durumlarda hak sahiplerine bağlanabilmektedir. Bu yardımlar³ cenaze ödeneği, gelir bağlanması ve evlenme ödeneği olarak sayılabilmektedir (Arıcı, 2015).

Engellilere Malullük Sigortasından Sağlanan Yardımlar

Malullük sigortası kısa vadeli sigorta kolları başlığı altına yer alan iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarının tersine uzun vadeli sigorta kollarından biridir. Uzun vadeli sigorta kollarını ise malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası oluşturmaktadır.

Sigortalılara malullük sigortası kapsamında malullük aylığı bağlanmaktadır. Malullük aylığına hak kazanmak için malul sayılmak gerekmektedir. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu' na göre malul sayılmak için kanunun 4. Madde/1. Fıkra/ (a) ve (b) bentlerindeki sigortalılar için çalışma gücünün ya da iş kazası ve meslek hastalığı sebebiyle kazanma gücünün %60' nın kaybedilmiş olması gerekmektedir. Aynı maddenin (c) bendi kapsamındaki sigortalıların ise çalışma gücündeki kaybın %60 olması ve bu kayıpların kurum sağlık kurullarınca tespit edilerek belgelendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte malul sayılmak için kazanma veya çalışma gücündeki kaybın ilk defa sigortalı olunan tarihten önce bulunmaması şarttır (5510 SK: Madde 25: 1 ve 2. Fıkra).

Diğer taraftan en az 10 yıl sigortalı olmak ve 1800 gün prim⁴ bildirmiş olmak gerekmektedir. Kişi başka birinin bakımına muhtaç ise sigortalılık süresine bakılmaksızın 1800 gün prim şartı uygulanır. Ayrıca sigortalı maluliyetine sebep olan işten ayrılmalı veya işyerini kapatılarak talepte bulunmalıdır. Sigortalı bu şartların yanında 4.madde/ 1. Fıkra/ (b) bendi kapsamındaki sigortalıların hiç bir GSS(Genel Sağlık Sigortası) borcunun bulunmaması gerekmektedir (5510 SK: Madde 26: 1.fıkra: (a),(b) ve (c) bentleri).

Malullük aylığı hesabı yapılırken kanunun 29. Maddesinde belirtilen güncelleme katsayısı ve prime esas yıllık kazanç hesabı dikkate alınarak yapılır. Bu bağlamda geriye dönük 9000 gün prim şartı olanlardan, primi 9000 günden az olanlar için 9000 gün, daha fazla primi olanlar için var olan prim sayıları dikkate alınarak hesaplanır. Kanunun 4 madde/ 1.fıkra/ (a) bendi kapsamındaki sigortalılar için bu şart 7200 gün olarak uygulanır. Bununla birlikte başkasının bakımına muhtaç sigortalılar için aylık bağlama oranı 10 puan artırılır.

Malul sayılan sigortalının işinden ayrılarak talepte bulunması gerekmektedir. Talep tarihi, rapor tarihinden sonra olanlar için talep tarihini, rapor tarihi talep tarihinden sonra olanlar için rapor tarihini, 4. Madde/1. Fıkra/ (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için işten ayrılma tarihini takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanır (5510 SK: Madde 27: 1.ve 2.fıkra: (a),(b) ve (c) bentleri).

Malullük aylığı alanlara bu aylık dışında başka yardımlar da sağlanmaktadır. Bu yardımlar; sağlık yardımı, işe alıştırma(rehabilitasyon), sosyal yardım zammı, yol parası ve zorunlu giderler için yapılan yardım ve kanunun(5510 SK) 4. Maddesi, 1.fikrası, c bendi kapsamındaki maluller sağlanan emekli ikramiyesidir (Ünal, 2012).

Engellilere Yaşlılık Sigortasında Sağlanan Haklar

Yaşlılık sigortası yaşlılık riskinin sonuçlarına karşı sosyal güvenlik sağlar. Yaşlanma bedeni ve ruhi güç kayıplarına yol açtığı için; yaşlanan kimsenin çalışma ve kazanma gücündeki azalma ya da

³ (Bknz: 5510 SK: Madde 19)

⁴Uzun vadeli sigortalar primi; malullük, yaşlılık, ölüm

kesilme meydana gelir. İşte yaşlılık sigortası yaşlanma dolayısıyla gelir kesilmesi ile karşılaşan kimselere asgari gelir garantisi sağlayarak sosyal güvenlik sağlayan bir sosyal sigorta dalıdır (Arıcı, 2015).

Kanunen yaşlı olarak kabul edilen bireylere belli şartlar dahilinde yardım yapılır. Bu yardımların karşılığı primli sisteme(Sosyal Güvenlik Mevzuatı) göre gün sayısı ve prim şartı ile sağlanmaktadır.

Kanunen yaşlı sayılarak yaşlılık aylığına hak kazanmak için kadın 58, erkek ise 60 yaşını doldurmaları ve en az 9000 gün (25 yıl) Uzun vadeli sigorta primi(malullük, yaşlılık ve ölüm) yatırmış olmaları gerekmektedir. Bu prim gün sayısı 5510 sayılı kanunun 4. Maddesinin, 1.fıkrasının a bendi kapsamındaki sigortalılar için 7200 gün prim gün sayısı şartı olarak aranmaktadır. Bu şartları sağlayan kimseler yaşlılık aylığına hak kazanır (5510 SK: Madde 28: 2. Fıkra: (a) ve (b) bentleri).

Yaşlılık aylığından sağlanan haklar ise 'yaşlılık aylığı' ve 'yaşlılık toptan ödemesidir.'

Kanunda diğer sigortalılıklarda olduğu gibi prim ve sigortalı olunan gün sayısının birlikte istenildiğini biliyoruz. Yaşlılık aylığına hak kazanmak için geriye dönük(65 yaşını doldurmamış olmak ve) en az 5400 gün uzun vadeli sigorta primi bildirilmesi gerekir.

5510 sayılı kanunun 25. Maddesinin 2 fıkrasında belirtilen şartlar(%60 malullük) neticesinde meslekte kazanma gücünde kaybı bulunan engelli bireylerin yaşlılık aylığına hak kazanmaları için geriye dönük 15 yıllık sigortalı olma ve 3960 gün uzun vadeli sigorta primi bildirmesi şartıyla kazanma gücündeki kaybı;

i. %40-%49 arasında olanlar en az 18 yıl-4680 gün prim

ii. %50-%59 arasında olanlar en az 16 yıl-4320 gün prim ileyaşlılık aylığına hak kazanır (5510 SK: Madde 28: 5. Fıkra).

Yaşlılık Aylığının Hesaplanması

Yaşlılık aylığının hesabında iki önemli kıstas vardır. Bunların birincisi 'aylık bağlam oranı', ikincisi ise 'aylığın bağlanmasına esas ortalama yıllık kazanç miktarıdır.' Bu iki kıstasın hesabı birbirinden farklıdır.

Aylık bağlama oranı, sigortalının ödediği toplam prim gün sayısı esas alınarak 360' bölünür ve;

- Her 360 gün için %2 esas alınarak aylık bağlama oranı tespit edilir. 360 gündene eksik süreler oranlı olarak ele alınır (5510 SK: Madde 29: 3 ve 4. Fıkra).
- Prime esas kazanç hesabı yapılırken öncelikli güncelleme katsayısının hesabı yapılır. Güncelleme katsayısı 'her yılın aralık ayına göre TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından açıklanan en son temelyıllık tüketici fiyat endeksindeki değişim oranının %100'ü ile sabit fiyatlarla GSYİH(Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) gelişme hızının %30'unun toplamına 1 tam sayısının ilave edilmesi ile bulunur (5510 SK: Madde 3: 29. Fıkra).

Engelliler İçin Sağlanan Maddi Ve Sosyal Yardımlar

Engelli Aylığı

2022 olarak da biline bu maaş; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından en az %40 engelli bulunanlardan, 18 yaşından büyük olanlar için kendisine, 18 yaşından küçük olanlar için bir yakınına bağlanan bir hak niteliğindedir. Bu aylığı alacak kişilerin kanunla kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarınca sigortalı sayılıyor olması gerekmektedir (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018).

Muhtaç Aylığı Bağlanması

Muhtaç aylığı vakıflar yönetmeliği hükümlerine göre bağlanır. Bu aylıktan anne-babası olmayan 18 yaşından küçük muhtaç çocuklar ile %40 ve üzeri engeli bulunan muhtaçlar faydalanmaktadır. Bu aylıktan faydalanmak için kişinin; kişinin sosyal güvencesinin olmaması, devlet eli ile bakım altına alınmamış olması ve gelir getirici bir malının bulunmaması varsa da aylıktan daha fazla gelirinin olmaması temel şartlarıdır (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018).

Evde Bakım Aylığı

Bakanlıkça %50 ve üzeri engelli bulunduğu tespit edilenlere 'ağır engelli' olarak nitelendirilen, başkasının bakımı olmadan temel ihtiyaçlarını gideremeyen kişiler için bakımı üstlenen kişilere verilen nakdi yardımdır (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018).

Ölen Anne-Babanın SGK Güvencesinden Faydalanma

Anne-babası ölen %60 ve üzeri malul olduğu anlaşılan çocuklara anne-babasını maaşının %25'i oranında bağlanan aylıktır (5510 SK: Madde 34). Bu aylıktan faydalanmak için %60 ve üzeri malul sayılmak ve çalışmıyor olmak gerekmektedir.

Engellilere Sağlanan İndirimler ve Muafiyetler

Vergi indirimleri ile engelli kişi veya engelli yakınlarının ödemesi gereken vergi tutarlarında indirim yapılır. Bu indirimler ile engelli veya engelli yakınlarının refah seviyesi yükseltilmeye (giderler azaltılmaya) yoksulluk riskinden kaçınılması sağlanır. Muafiyetler ise engelli bireyin veya yakınının ödemesi gereken vergiden muaf tutulması anlamlarına gelmektedir. Ülkemizde vergi indirimi ve muafiyete örnek bazı uygulamalar şöyledir...

- Gelir vergisinde indirim
- ÖTV (Özel Tüketim Vergisi) muafiyeti
- Özel araç ve gereçlerde KDV (Katma Değer Vergisi) muafiyeti
- MTV (Motorlu Taşıtlar Vergisi) muafiyeti
- Konutlarda emlak vergisi muafiyeti
- İthal edilen araç ve gereçlerde gümrük vergisi muafiyeti (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018)

Kamu kurumlarında engellilere sağlanan bazı kolaylıklar mevcuttur. Böylelikle engellilere kamusal alanlardaki yaşantısında kolaylıklar sağlamaktadır. Bu bağlamda sağlanan kolaylık ve indirimleri şöyle sıralayabiliriz...

- Engellilik kart hakkı
- Belediye engelli indirimleri
- Sosyal yardım ve dayanışma vakfı engelli indirimleri
- TCDD (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları) engelli indirimleri
- KYK (Kredi ve Yurtlar Kurumu) engelli hakları
- Devlet Tiyatrosu engelli indirimleri
- Müze ve öğrenim yerlerine girişte engelli indirimleri
- Millî parklar, tabiat koruma alanları ve tabiat parklarına girişte engelli indirimleri (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018)

Özel sektörün engelliler için sağladığı indirim ve kolaylıkları ise şöyle sıralayabiliriz...

- Otobüs şirketlerinde indirim
- THY (Türk Hava Yolları) engelli indirimleri (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018)

Telekomünikasyon şirketlerinin sağladığı bazı indirimler bulunmaktadır. Bu indirimler şöyledir...

- Türk Telekom engelli indirimleri
- İnternet tarifelerinde indirim (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018)

Devlet personel başkanlığınca engelli istihdamına yönelik engelli memur alımı yapılmaktadır. Bu bağlamda kişinin %40 engeli olduğunu belgeleyen rapor ile ÖSYM'ye başvurması E-KPSS'ye girerek başarı sağlaması gerekmektedir. Kamu sektöründe %4⁵ özel sektörde ise en az %3 oranında engelli istihdamı yapılması zorunludur. Ayrıca özel şirketlerde çalışan engellilerin primlerini gerektiği durumlarda devlet ödeyebilmektedir.

Her ne kadar engelli durumda olunursa olsun eğitim şarttır. Eğitimine devam etmek isteyen engellilerin bazı hakları bulunmaktadır. Bu hakları şöyle sıralayabiliriz...

- Özeleğitim hakları.
- Özeleğitim kurumlarının ücretsiz taşıma hakkı.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) ve ÖSYM (Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi) sınavlarına yönelik engelli ayrıcalığı hakkı (Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar, 2018)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bireyler için ulusal ve küresel anlamda yapılan araştırmalarda görmekteyiz ki dünya nüfusunun %15'i engelli bireylerden oluşmaktadır. Bu bağlamda engelliler için sağlanan hakların boyutu da günden güne önem kazanmaktadır. Ülkemizde sosyal hizmetler nezdinde sağlanan yardımlar ile birlikte sosyal güvenlik sistemimizde yer verilen hak ve indirimlerin bilinmesi gerekmektedir.

⁵ Verilen % oranları, 'kurum toplan çalışan sayısı=%100' oranı esas alınarak verilmiştir.

Sosyal güvenlik sistemimizce engelli bireylere genel anlamda engel seviyesi kıstas alınarak indirim ve haklar sağlanmaktadır. Bu haklar iş kazası, meslek hastalığı, malullük ve ölüm sigortaları olmakla birlikte bu sigortalılık çerçevesinde sağlanan haklar önem arz etmektedir. İş kazası ve meslek hastalığı sigortasında iş göremezlik geliri ve ödeneği, malullük sigortasında malullük aylığı ve yaşlılık sigortasından ise yaşlılık aylığı ve toptan ödeme hakları sağlanmaktadır. Bu sigortalılıklar kapsamında sağlanan haklar kişinin engel seviyesine göre esnetilebilmektedir. Bu uygulamadan yola çıkarak sistemde olması gereken adaletin varlığından söz edilebilmektedir. Ayrıca sosyal devlet ilkesinin bir gereği olan engelli bireyler için sağlanan sosyal destekler de önemlidir. Diğer bir deyişle primsiz sistem ile yapılan bu yardımlar; kişilerden hiçbir karşılık istemeden, kişinin yoksulluğunu ve engeli dolayısıyla içinde bulunduğu durumu iyileştirmek için yapılmaktadır.

Bununla birlikte ülkemiz kamu ve özel sektörlerinin engelliler için uyguladığı indirim ve muafiyet hakları bulunmaktadır. Bu durum engelli olarak itham edilen bireylerin sosyal yaşamlarında engelsiz hareket etmeleri amaçlanmıştır.

Yukarıda belirtilen hak ve indirimlere ek olarak engelliler için önerilecek bazı uygulamalar bulunmaktadır.

Engelliler için sosyal güvenlik sisteminde sağlanan esneklik boyutunun artırılması sağlanabilir. Daha açık bir ifadeyle örnek verecek olursak; malullük sigortasında, sigortalıdan engeli oranına göre istenen prim gün sayısı düşürülebilir. Yine bununla ilgili olarak hak kazanmak için esas teşkil eden sigortalının engellik seviyesinde bir indirim yapılabilir. Bu durumun sonucunda ülkemizde engelli olduğu halde sistemden hak kazanmak için yeterli engellilik seviyesine sahip olmayan kişilerin sisteme alınması sağlanacaktır.

Kamuda çalışacak engelli kotasında artışa gidilerek kamuya alımlarda ve çalışma yaşamında kolaylıklar sağlanabilir. Böylelikle engelli işsiz sayısında, yoksul engelli sayısında ve sosyal sigortasız engelli sayısında düşüş yaşanacaktır. Bu da engelli kişilerin refah seviyesinde artış sağlayacaktır. Bu durum özel sektörde de uygulanabilir. Ayrıca hem özel hem de kamu sektöründe engelli çalıştırılmasına yönelik kota açıklarının giderilmesi için denetim şartı koyulabilir.

İstanbul, Ankara gibi büyük illerimizde engelliler için sağlanan hizmetler engelli bireylerin sosyal yaşamına önemli katkılar sağlamaktadır. Fakat bu durum küçük illerde göz ardı edilerek gerekli ilgi sağlanmamaktadır. Avrupa standartlarının yerine getirilmesi için gereken sarı görme engelliler çizgileri dışında çoğu ilde birçok uygulama mevcut değildir. Belediyelerin, sağlık kuruluşlarının bu konuda yapacakları faaliyetler bu durumu iyileştirecek ve kamuoyunda farkındalık uyandıracaktır. Dolayısıyla ülkemizin her bölgesinde engelli bireyler için sağlanacak hakların adaletli dağılımı ve denetimi sağlanabilir.

Belediyeler ve sosyal hizmet kurumlarından engelli bireylere ya da hak sahiplerine yapılan yardımların artırılarak kişilerin gelir kesintisi riskine karşı sigortalılığı sağlanarak sosyal devlet anlayışının diğer bir gereği yerine getirilebilir.

Yıllara göre ulusal anlamda yapılan yardım ve indirimlere bakacak olursak engelliler için duyarlı adımlar atıldığını görmekteyiz. Bu adımlar ile ülkemizde hem sosyal devlet ilkesi sağlanmış hem de ülkede gerçek anlamda sosyal güvenlik sağlanmıştır diyebiliriz. Ancak engelliler nezdinden konuya ilişkin yapılan yardım ve indirimlerin yeterli olmadığı, özellikle adaletli ve homojen dağılımın sağlanması hususunda titiz davranılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun: Madde 3. *RG Sayı 25868, 7.7.2005*

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. *RG Sayı 26200, 16.6.2006*

Arıcı, Kadir. (2015). *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.

BİANET. (2018, 11 14). *Haber Sayfası*. BİANET-Bağımsız İletişim Ağı:

<http://m.bianet.org/bianet/saglik/26957-sakat-kisilerin-haklari-beyannamesi> adresinden alındı

Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü. (2018). *İstatistik Bülteni*. Ankara: Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar. (2018, 10 19). 10 19, 2018 tarihinde Türkiye Down Sendromu Derneği: <https://www.downturkiye.org/engelliler-icin-saglanan-maddi-ve-sosyal-yardimlar> adresinden alındı

Engelliler İçin Sağlanan Maddi ve Sosyal Yardımlar. (2018, 10 19). Türkiye Down Sendromu Derneği. adresinden alındı

-
- EtimolojiTürkçe. (2018, 11 4). *Özür Kelime Kökeni*. 11 4, 2018 tarihinde Etimoloji Türkçe: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/%C3%B6z%C3%BCr> adresinden alındı
- Güneş, Ferit. (2018, 11 6). *İşitme Engelli Bireylerin Tanımı ve Özellikleri*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul Fatih Mimar Sinan İşitme Engelliler Ortaokulu: -(erişim 06.11.2018)http://mimarsinanisitmengelliler.meb.k12.tr/icerikler/isitme-engelli-bireylerin-tanimi-ve-ozellikleri_2951619.html adresinden alındı
- İştar Işıklı, Emel. (2018). *Kendi anlatımlarıyla Engellilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Şen, Mustafa. (2017). *Çalışma Yaşamında Engelliler, Çalışma Yaşamında Özel Gruplar* (s. -). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özel Niyazi Ersoy Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi. (2018, 11 6). *Zihinsel Engelliliğin Tanımı*. Özel Niyazi Ersoy Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi: <http://www.zihinselengellilervakfi.org/zengeltanimi.html> adresinden alındı
- Öztürk, Mustafa. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MÜİSAD Cep Kitapları:30-I .
- Rehabilitasyon.com. (2018, 11 6). *Konuşma Engelli*. Rehabilitasyon.com: https://www.rehabilitasyon.com/hastaliklar/detay/Konusma_Engeli adresinden alındı
- Seyyar, A. (2015). *Dünyada ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- SGK Rehberi. (2018, 10 20). *Türkiye’de ki Engellilere İlişkin En Detay Bilgiler*. 10 20, 2018 tarihinde SGK Rehberi: http://www.sgkrehberi.com/haber/11037/turkiye_deki_engellilere_iliskin_en_detay_bilgiler.html adresinden alındı
- T.C. Anayasası: *RG Sayı 17863, 9.11.1982*
- TÜİK. (2011).
- Ünal, C. (2012). *Özürülülerin Sosyal Güvenlik Hakları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- WHO. (2011). *Dünya Engellik Raporu*.
-